

DIALOGIK MULOQOT VA UNING DRAMATIK MATNDA VOQEALANISHI

Xushmamatova Aminaxon Rustam qizi

Texnologiya, menejment, kommunikatsiya instituti,

“Tillar va ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrası

O‘qituvchisi,

xushmatova.amina@tmci.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada dialogik muloqot va uning dramatik matnlardagi aks etishi tahlil qilinadi. Dramatik asarlarda dialog personajlarning xarakterini ochish, syujet rivojini ta’minlash hamda umumiy badiiy-estetik ta’sirni kuchaytirish vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: dialog, dramatik matn, xarakter, konflikt, badiiy asar.

Аннотация: В статье анализируется диалогическое общение и его проявление в драматических текстах. В драматических произведениях диалог играет существенную роль в развитии характеров, развитии сюжета и повышении общего художественно-эстетического воздействия.

Ключевые слова: диалог, драматический текст, персонаж, конфликт, художественное произведение.

Annotation: This article analyzes dialogic communication and its manifestation in dramatic texts. In dramatic works, dialogue plays an essential role in character development, plot progression, and enhancing the overall artistic and aesthetic impact.

Keywords: dialogue, dramatic text, character, conflict, literary work.

KIRISH

Adabiyotshunoslik va lingvistika fanlarining kesishgan nuqtalaridan biri dialogik muloqot va uning dramatik asarlardagi ifodalanishidir. Dialog dramatik matnning asosiy struktura birliklaridan biri bo‘lib, personajlar o‘rtasidagi nutqiy munosabatlarni aks ettiradi. Ushbu maqolada dialogik muloqotning mohiyati, uning dramatik matnlardagi roli hamda poetik mazmunning shakllanishiga ta’siri tahlil qilinadi. Dialogik muloqot ikki yoki undan ortiq shaxslar o‘rtasida kechadigan so‘zlashuv jarayoni bo‘lib, u fikr almashinuvi, munozara, bahs-munozara va hamkorlik shaklida namoyon bo‘lishi mumkin. Dialog matn tuzilmasida nutqiy hodisa sifatida asosiy o‘rin tutadi va dramatik asarlarda voqealarning rivojlanishi, personajlar xarakterining ochilishi hamda konfliktning keskinlashuvida muhim rol o‘ynaydi.

ASOSIY QISM

Dramatik matnda dialogik muloqotning o‘rni Dramatik matnning asosiy elementi bo‘lgan dialog quyidagi jihatlar bilan ahamiyatlidir:

1. Personaj xarakterining ochilishi – Dialog personajning psixologik xususiyatlari, hissiyotlari va dunyoqarashini ifodalashning samarali vositasi hisoblanadi. Masalan, Uilyam Shekspirning "Hamlet" tragediyasidagi mashhur monologda Hamletning ruhiy kechinmalari dialog orqali ochib beriladi:

HAMLET: To be, or not to be: that is the question: Whether 'tis nobler in the mind to suffer The slings and arrows of outrageous fortune, Or to take arms against a sea of troubles And by opposing end them.

Ushbu monolog qahramonning o‘z hayoti va taqdiriga bo‘lgan qarashlarini chuqur aks ettiradi va uning ichki kechinmalarini yoritadi.

2. Syujet rivojining ta‘minlanishi – Dramada hodisalar asosan personajlarning nutqi orqali rivojlanadi. Dialog orqali mojaro (konflikt) shakllanadi va hal qilinadi. Abdulla Qodiriyning "Baxtsiz kuyov" asarida ham shunday misolni ko‘rishimiz mumkin:

Sodiq: (og‘ir xo‘rsinib) Nega men doim o‘zimni aybdor his qilaman? Axir men ham baxtli bo‘lishga haqliman-ku!

Ushbu dialog qahramonning ichki iztirobini aks ettirib, asar konfliktining chuqurlashishiga xizmat qiladi.

3. Estetik ta‘sir va ekspressivlik – Dialog san‘atkorona ifodalangan nutqiy struktura bo‘lib, u tomoshabin yoki o‘quvchiga kuchli estetik zavq bag‘ishlaydi. Ayniqsa, badiiy vositalar va obrazli ifodalar dialoglarni yanada ta‘sirchan qiladi.

4. Lingvistik jihatlar – Dialog matnning stilistik boyligini oshirish bilan birga, muloqot jarayonida turli lingvistik uslublarning namoyon bo‘lishiga imkon yaratadi. Masalan, dramatik matnlarda xalqona iboralar va metaforalarning qo‘llanilishi dialoglarni yanada tabiiy va jonli qiladi.

Xulosa. Dramatik asarlarda dialogning bir necha shakllari mavjud: Monolog – Personajning o‘z fikrlarini yolg‘iz holda ifodalashi (Hamlet monologi bunga yaqqol misol bo‘la oladi). Polilog – Uch yoki undan ortiq shaxs ishtirokidagi suhbat. Ichki monolog – Qahramonning ichki kechinmalari ifodalanadigan nutqiy shakl (masalan, Sodiqning kechinmalari).

Dialogik muloqot dramatik matnning asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, u syujetni rivojlantirish, personajlarning xarakterini ochish va asarning umumiy badiiy-estetik ta‘sirini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, lingvistik nuqtai nazardan, dialoglar muloqot jarayonining realistik va ekspressiv shakllarini ifodalashga xizmat qiladi. Shu bois, dramatik matnlardagi dialogik muloqotning tadqiqi adabiyotshunoslik va tilshunoslikning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bakhtin, M. (1986). Speech Genres and Other Late Essays. University of Texas Press.
2. Chatman, S. (1990). Coming to Terms: The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film. Cornell University Press.

3. Greimas, A. J. (1983). Structural Semantics: An Attempt at a Method. University of Nebraska Press.
4. Lotman, Y. M. (1990). Universe of the Mind: A Semiotic Theory of Culture. I.B. Tauris.
5. Propp, V. (1968). Morphology of the Folktale. University of Texas Press.
6. Shekspir, U. (1603). Hamlet.
7. Qodiriy, A. (1926). Baxtsiz kuyov.
8. Todorov, T. (1981). Introduction to Poetics. University of Minnesota Press.
9. Wellek, R., & Warren, A. (1949). Theory of Literature. Harcourt, Brace & World.
10. Wilson, E. (1998). The Dialogic Imagination: Four Essays by M. M. Bakhtin. University of Texas Press.